

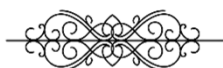
תורה אור

עם ביאורי
הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ

פרשת בראשית

ד"ה "להבין הטעם שנשתנה יצירת גוף האדם"

תורה אור בראשית, דף ג עמודה ב

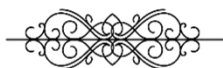

תוכן העניינים

- יצירת האדם.....3
- דומם, צומח, חי ומדבר.....4
- העלאת ניצוצות.....8
- נעוץ תחילתן בסופן.....10

הגיליון מוקדש לעילוי נשמת אחי האהוב ינון פליישמן, שנפל במלחמה

הגיליון מוקדש לעילוי נשמת

מורנו ורבנו הגדול אשר מימיו אנו שותים

הרב עדין בן אברהם משה אבן ישראל (שטיינזלץ) זצ"ל

להקדשת החוברות לעילוי נשמת יקיריכם התקשרו: 052-886-8823

להבין הטעם שנשתנה יצירת גוף האדם משאר כל הנבראים כמו הצומח והחי. שכולם נברא גופם על ידי מאמר ה', כמו שכתוב ביום שלישי: "תדשא הארץ דשא עשב מזריע עץ עושה פרי, ויהי כן", וכן ביום חמישי: "ישרצו המים שרץ נפש חיה", וכן בכולם. הרי שהארץ הוציאה את העשבים ואת האילנות כל אחד ואחד כמו שהוא אחר כך עם הנפש הצומחת שבו. וכן גם הבעלי חיים הוציאה הארץ גם כן כמו שהן חיים, את הדוב ואת הארי. וגם המים שרצו כן "שרץ נפש חיה" - הם הם הדגים, גם כן כמו שהן, דהיינו הגוף עם הנפש החיונית שבתוכו יחד, על ידי מאמר ה' שאמר "תוצא הארץ", "ישרצו המים", ו-"הוא ציווה ונבראו" כמו שהן עתה. וכמאמר חז"ל "בקומתן נבראו".

מה שאין כן בבריאת האדם, שנעשה גופו תחילה בפני עצמו עפר, בלי שום נפש חיונית בתוכו, וכמו שכתוב: "וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה". וכמאמר חז"ל "שעה ראשונה צבר עפרו",

יצירת האדם

שהן, חיים, את הדוב ואת הארי. וגם המים שרצו כן "שרץ נפש חיה" - הם הם הדגים, גם כן, כמו שהן.

דהיינו - הגוף עם הנפש החיונית שבתוכו יחד, על ידי מאמר ה' שאמר "תוצא הארץ נפש חיה" (בראשית א, כד) "ישרצו המים" (בראשית א, כ), ו"הוא ציווה ונבראו" (תהילים קמח, ה) כמו שהן עתה. וכמאמר חז"ל: "בקומתן נבראו" (חולין ס). כל ברואי עולם נוצרו בקומתם; כלומר - כמות שהם, בקיומם וחיותם, בהוויתם השלמה.

כל זה לגבי כל שאר הברואים - מה שאין כן בבריאת האדם - שנעשה גופו תחילה בפני עצמו, עפר, בלי שום נפש חיונית בתוכו. וכמו שכתוב: "וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה" (בראשית ב, ז). וכמאמר חז"ל (ע"פ סנהדרין לח:): שעה ראשונה צבר עפרו, שעה שנייה הוא עיצב את העפר, וכך הלאה, מסופר על יצירת האדם שלב אחרי שלב - אבל השלבים הללו הם שלבים של יצירה של גוף שאין בו שום חיים, הוא רק כלי, חומר בלבד.

שלא כמו הרבה מאמרים, זהו מאמר שעוסק בבעיה כבעיה מופשטת, לא בדבר מסוים אלא בבעיה מוגדרת אחת.

להבין הטעם שנשתנה יצירת גוף האדם משאר כל הנבראים, כמו הצומח והחי.

מהו השינוי? יש כמה שינויים, אבל יש שינוי מהותי בבריאה, והוא - שכולם נברא גופם על ידי מאמר ה'. כמו שכתוב ביום שלישי: "תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע, עץ פרי עושה פרי למינו... ויהי כן" (בראשית א, יא), וכן ביום חמישי: "ישרצו המים שרץ נפש חיה" (בראשית א, כ), וכן בכולם. גם ביום שישי - יש כך וכך חיות שנוצרות ביום שישי, וכולם נולדות.

הרי שהארץ הוציאה את העשבים ואת האילנות, כל אחד ואחד כמו שהוא אחר כך, עם הנפש הצומחת שבו. כשהם צמחו - לא נוצר אילן כמין גוש עץ מת, ואחר כך ניתנה בו רוח חיים שיוכל להתחיל חיות, אלא נוצר אילן והוא אילן צומח. וכן, גם כן הבעלי חיים - הוציאה הארץ גם כן כמו

ומתחילה היה גולם כמו שכתוב: "גלמי ראו עיניך", עד שאחר כך "ויפח באפיו נשמת חיים". הרי שלא יצא גופו מן הארץ על דרך שהוא עתה, בהיות בו נפש החיונית והמדברת, אלא שלקח עפר ועשה ממנו גוף, ואחר כך נפח נשמה באפו. וזהו בחינת שפלות לגבי האדם, שהרי הגוף שלו נמוך במדרגה יותר מגופות הבעלי חיים, שנתהווה בבחינת דומם, עד שאחר כך "ויפח באפיו", עם היותו מובחר בנבראים. וזה שכתוב "אחור וקדם".

אך להבין זה, על מה ולמה נהייתה כן. העניין, כי הנה ארבע בחינות דומם, צומח, חי, מְדַבֵּר הם כנגד ארבע אותיות דשם הוי"ה. הדומם הוא כמו עפר ואבנים ומתכות, שאין לו גידול; והצומח הם אילנות ועשבים; ובעלי חיים יש להם כל זה, ונוסף על זה נפש החיים הרוחנית; ובמדבר נוסף עוד על כולם נפש השכלית, נפש המדברת. והנה דרך כלל, הבעלי חיים הם כלולים משני דברים: הגוף שבו הוא בחינת "צומח", שהרי נולד קטן ונעשה גדול, והנפש שבו היא "נפש החיה" למינה.

חומר גולמי, חומרי בלבד - אלא חומר ההווה שלהם הוא מתחילה חומר חי. היצורים האחרים נוצרים מחומר חי, מתחילת יצירתם, ולא חשוב באיזו דרגה הם - הם דבר חי, חומר שיש לו חיים. מה שאין כן האדם שהוא נברא עפר, חתיכת גוש, חומר. עם היותו, מצד מסוים, מובחר שבנבראים. בכל זאת - יוצא שגופו של האדם הוא חומר בלבד, בלי דבר אחר. וזה שכתוב "אחור וקדם צרתני" (תהילים קלט,ה), שאת הדבר הזה הבינו חז"ל במשמעות הזו שהאדם הוא "אחור וקדם" למעשה בראשית. מצד אחד, הוא ה"אחור" של מעשה בראשית; הוא הצד התחתון, הנמוך, השפל, של מעשה בראשית. מן הצד האחר, הוא החלק העליון של מעשה בראשית, בהיותו "קדם", בהיותו החלק המובחר שבהם.

דומם, צומח, חי ומדבר

אך להבין זה, על מה ולמה נהייתה כן? השאלה היא: מדוע האדם צריך להיווצר

ומתחילה היה גולם, גולם, במובן של גוש, גוש של עפר. כמו שכתוב: "גלמי ראו עיניך" (תהילים קלט,טז), עד שאחר כך "ויפח באפיו נשמת חיים" (בראשית ב,ז). הרי שלא יצא גופו מן הארץ על דרך שהוא עתה - בהיות בו נפש החיונית והמדברת. האדם לא נוצר כאדם. אלא, שלקח עפר, ועשה ממנו גוף - ואחר כך נפח נשמה באפו. זהו צד אחד שהוא השוני בבריאתו של האדם; האדם נוצר כחומר בלי צורה, בלי נפש. מה שאין כן שאר היצורים שבעולם - הם נוצרים כמות שהם, יצורים חיים, עם כל החיוניות שבהם.

ונוסף לזה, זהו בחינת שפלות לגבי האדם, שהרי הגוף שלו נמוך במדרגה יותר מגופות הבעלי חיים. לפי זה יוצא, שהגוף האנושי הוא פחות מאשר גופם של בעלי החיים, משום שהוא - גופו של האדם - נתהווה בבחינת דומם, עד שאחר כך "ויפח באפיו נשמת חיים".

שאר בעלי החיים נוצרים בגוף ונפש. כלומר, ההווה שלהם איננה הווה של

בין החי והצומח - לחי יש "נפש החיה", הנפש הזו שמניעה אותו, ונותנת לו רגישות מסוימת.

ובמִדְבָּר, נוסף עוד על כולם נפש השכלית, נפש המדברת. באדם יש מה שנקרא "הנפש המדברת", שעל כל פנים היא מדברת.

והנה, בדרך כלל, הבעלי חיים הם כלולים משני דברים: הגוף שבו - הוא בחינת "צומח", שהרי נולד קטן ונעשה גדול. והנפש שבו - היא "נפש החיה" למינה. באופן אחר, היינו צריכים לומר כך: מבחינתו של הגוף לבד - הגוף לעצמו הוא דבר שגדל, מבחינה זו גידולו של הגוף איננו שונה מאשר גידולו של צמח; אין שינוי יסודי, מהותי, בין גידול זה לגידול זה. ההבדל הוא רק שלחיה יש איזושהי נפש - שבה היא קולטת רשמים, שבה היא מגיבה לדברים, שבה היא חשה באילו דברים.

אמנם כאן זה לא העניין, אבל במקום אחר יש דיון בהפרדה שיש בין ה"חי" וה"מִדְבָּר". בצורה מעניינת מאוד, מוגדר שלא מציאותה של אינטליגנציה היא זו שקובעת את ההגדרה של המִדְבָּר כהוויה נבדלת. משום שכמו שהוא אומר: גם לבעלי חיים יש אינטליגנציה; תלוי לאיזה, אבל יש להם אינטליגנציה מסוימת. הוא לא סבור כמו אלו שסברו שבעלי חיים הם אוטומטים. ההבחנה בנויה דווקא על הגדרת ה"מִדְבָּר", שהעניין של הדבור, הדיבור כדיבור, הוא מה שמגדיר את האדם כהוויה נבדלת לעצמה.

הכוח המדבר איננו רק הכוח להשמיע קולות - שהוא קיים גם בכל מיני בעלי

עפר מן האדמה? מדוע בעלי חיים אינם נוצרים עפר אלא הם נוצרים חיים מן האדמה, ואילו האדם נוצר עפר?

העניין, כי הנה ארבע בחינות דומם, צומח, חי, מִדְבָּר, שהם ארבע הדרגות של המציאות, הם כנגד ארבע אותיות דשם הוי"ה. אפשר לומר שארבע אלה הם כנגד ארבע אותיות של שם הוי"ה והם בעצם ארבע מדרגות חלוקות זו מזו.

הדומם, הוא כמו עפר ואבנים ומתכות, שאין לו גידול. זו בעצם ההגדרה הקלאסית של ההבדל, בחלוקה הזו - שהדומם הוא דבר שאיננו גדל.

והצומח, הם אילנות ועשבים. שיש להם מה שקראו לו בספרי המחקר בימי הביניים "נפש הצומחת". כלומר, יש להם יכולת לגדול, שזו הגדרת המינימום שלהם כיצורים שיש בהם איזושהי חיות.

ובעלי חיים, יש להם כל זה, כלומר יש להם קיום כדומם, כצומח, ויש להם בנוסף על זה, נפש החיים הרוחנית. נפש החיה הרוחנית, שהיא מה שנקרא בספרים "הנפש החיונית".

זהו דיון שגם כעת הביולוגים מתעסקים בו בצורה זו או אחרת - מה עושה את קו ההבחנה בין צומח לחי? יש כאלה שקובעים את קו ההבחנה בין יצורים שיש להם כוח תנועה ויצורים שאין להם כוח תנועה, וההבחנה הזו איננה מושלמת (החידקים הם אחת הבעיות, כי על פי זה החידקים הרי שייכים בעצם לצמחים באיזשהו צד); או שזה תלוי במציאות של מערכת עצבים, וגם מסביב לזה יש בעיות של הגדרות; בכל אופן, אנחנו אומרים שיש קו הבחנה מסוים שהוא קו ההבחנה

ומה ששניהם יצאו ביחד מן הארץ, דהיינו הגוף עם נפש החיה שבו על ידי מאמר ה', היינו משום שבחינת "צומח" ו"חי", עם היותם שתי מדרגות זו למעלה מזו, אבל הם סמוכים זה לזה ולכן יכולים להתחבר יחד, דהיינו שיהיה התהוותם בבית אחת. כיון שבחינת "צומח" הוא סמוך לבחינת "חי", ואין ביניהם הפסק עוד מדרגה אחרת, לכן נתהוו הבעלי חיים גופם ונפשם החיונית בבית אחת. מה שאין כן המדבר, רחוק בדילוג הערך מהצומח, ולכן לא היה יכול לצאת עם הגוף כאחד.

"צומח" הוא סמוך לבחינת "חי", ואין ביניהם הפסק עוד מדרגה אחרת, לכן נתהוו הבעלי חיים גופם ונפשם החיונית בבית אחת.

זה למעשה קשור לכל הבעיה של מה שקוראים "רוח האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה" (קהלת ג, כא) - כשאנחנו מדברים על נפש הבהמה, אנחנו לא מדברים על מהות מסוימת, מוגדרת, הוויה מודעת לעצמה. אף על פי שאנחנו אומרים שבמובן מסוים יש נשמה לכל דבר שבעולם, שהיא בחינת הניצוץ האלוקי המחיה אותו - אבל הניצוץ האלוקי המחיה אותו איננו מגיע לכלל מודעות באף אחד מהיצורים הללו, אלא הוא קיים כקיום לעצמו - מה שיש בתוכו הוא "נפש החיונית", שהיא הנפש של הגוף; היא, במובן הזה, נגזרת מן הגוף והיא חלק מהמהות של הגוף.

מבחינה זו, כמו שבצומח אני מדבר על נפשו כ"צומחת", במובן שהיא מגדירה את הפונקציות הגופניות שלו - כך "הנפש החיה" היא זו שמגדירה את פונקציות החיים שלו, אבל היא קשורה יחד עם החלק החומרי והגופני; ועם זה שיש בוודאי הבדל, מכל מקום הם יכולות להיווצר יחד כהוויה אחת, משום שההוויה הזו היא ממין ומסוג אחד והיא

חיים, ואפילו היכולת לבטא מילים - שקיימת בתוכי - איננה עושה את התוכי למין אדם. אלא היכולת ליצור דיבור, ליצור מושגים אבסטרקטיים שניתנים לביטוי, לקומוניקציה - היא כנראה עניינו של האדם.

יש הרבה שמתעסקים בזה, והם דנים בדיוק בשאלה הזו: האם לבעלי חיים יש יכולת ליצור מושגים, לדבר אחד עם השני? מפני שאף על פי שהם משמיעים קולות ומעבירים קומוניקציה, הם כנראה רק מעבירים תחושות, אבל לא מושגים. כמו שאמר משהו, שעסק כל ימיו בבעלי חיים - התוכי הכי חכם עדיין איננו יודע להגיד "אני רעב"; הוא יכול להיות רעב, בלי ספק, אבל הוא לא יכול לבטא את הדבר הזה. משום שהבעיה היא שיש כאילו כלי דבור אבל אין כלי מחשבה. זה כאן לא נוגע לענייננו.

אז בבעלי חיים יש נפש חיה - ומה ששניהם יצאו ביחד מן הארץ, דהיינו הגוף עם נפש החיה שבו, על ידי מאמר ה' - שהוא מאמר אחד שיוצר גם את החיה וגם את הצמח. מדוע? היינו, משום שבחינת "צומח" ו"חי", עם היותם שתי מדרגות זו למעלה מזו - אבל הם סמוכים זה לזה, ולכן יכולים להתחבר יחד. דהיינו, שיהיה התהוותם בבית אחת. כיון שבחינת

שתי הגדרות של דבר אחד, של מציאות אחת, ומה שיש בנפשו הוא מה שנגזר מתוך גופו. רק אצל האדם - וזה בהגדרתו של אדם - נמצאים אצלו דברים שאינם רק נגזרים מתוך הגוף שלו.

אגב, אף על פי שזה לא שייך בדיוק לאותה הגדרה ממש, מכאן נובע גם העניין הזה - שמדובר על הנפש הבהמית - מדובר על האדם כמין ביולוגי; יש יצור כזה, הומו, סאפיינס אולי, אז היצור הזה הולך, מסתובב לו. חלק מסוים מהפונקציות של הוויתו הם בעצם פונקציות שבהן הוא לא שונה מכל סוס רגיל. יתר על כן, הפונקציות הללו, גם כשהן, לכאורה, אינטלקטואליות - הן גם כן אינן חורגות מהמדרגה של כלב יותר חכם או כלב פחות חכם. העובדה שהוא חושב על שלוש, ארבע, חמש פונקציות שנובעות ונוצרות מן הגוף, והוא בונה את המכשירים בשביל להשיג אותן - היא עדיין איננה קובעת את אנושיותו; היא קובעת את זה שהוא יצור יותר משוכלל מבחינה פיזית, ושהוא יכול לעשות דברים יותר משוכללים. שיש לו ידיים טובות יותר מאשר שיש לקופים הרגילים, ולכן הוא יכול לעשות מניפולציות בדברים יותר עדינים. אבל המַעֲבָר הוא בעצם בְּמָה שעושה את האדם אדם. במובן הזה, אולי אפשר להגדיר שחלק מאנושיותו של האדם קשורה בזה שהוא עושה דברים לא מועילים, שהוא עושה דברים שאין להם שימוש; שהאדם עושה דברים שהוא לא יכול לא לאכול אותם, לא לשתות אותם, ולא לעשות בהם

בעצם יצירה אחת, החיה היא דבר שלם. כשאנחנו אומרים שהנפש היא בדם, או ש"הדם הוא הנפש" - אנחנו מדברים בדיוק על ההגדרה של הכוח החיוני, כוח החיים.

אגב, החלוקה בין נפש וגוף כחלוקה של מהויות גמורות - היא לא ברורה, בכל התנ"ך. העניין של תפיסת הנפש כאילו כהוויה נבדלת מן הגוף, או לומר, הדיכוטומיה של גוף-נפש - איננה נמצאת בעצם בכל התנ"ך.

למרות זאת אנחנו מדברים פה על חלוקת המהות: בבעלי חיים, כמו בצמחים - כוח החיים שלהם הוא כח החיים של הגוף, ומתבטא בתוך הגוף, והוא נעוץ כולו בתוכו.

מה שאין כן המַדְבָּר - רחוק בדילוג הערך מהצומח, ולכן לא היה יכול לצאת עם הגוף כאחד. להווית נפשו של המדבר יש שינוי של דרגה, שהוא לא רק שינוי בסולם מעלות מתקדם, אלא הוא שינוי של קפיצה, והשינוי הזה בדרך הקפיצה איננו נותן את האפשרות לגוף ולנפש האנושית להיות הוויה אחת, ברייה מסוימת אחת. זה קשור לאחת הבעיות, השאלות, ההגדרות של - היכן נעוצה מהותו של אדם? איפה נמצאת ההגדרה שקובעת את המהות הזו של אדם? כמו שנראה פה, היא עומדת באיזה מובן ביכולתו לצאת מתוך המסגרות, המסגרות של גופו, ביכולתו לצאת מתוך ההגבלות של חיי הגוף שלו; במובן מסוים - היכולת שלו לחלום חלומות לא רלוונטיים. זאת אומרת, ההגבלה שמגבילה את היצור הגופני, היא בעצם שנפשו וגופו הן בעצם

ואמנם, מה שגופו היה דומם דוקא הוא כי היות ידוע דהאדם הוא תכלית הבריאה, והיינו להיות הוא מעלה הניצוצות שנפלו בדומם צומח חי, על ידי שנטפלים לצרכיו: לחם לאכול, ובגד ללבוש, והוא יש בו דעת לעבוד את ה'. ועל דרך משל, כשצריכים להגביה איזה דבר מן הארץ על ידי כלי ההגבהה הנקרא ליווע"ר, צריכים לאחוז בחלקים התחתונים שבו דוקא. כמו בהגבהה כותלי בית, שצריכים להתחיל להגביה הקורה התחתון דוקא, ואז ממילא יוגבהו גם העליונים הימנו. מה שאין כן אם היה מתחיל מאמצע הכותל - לא היה מגביה התחתונים. כמו כן, נשמת האדם נתלבשה בגוף, שמבחינת "דומם" היותר תחתון מכולם, ויעלה אותו, וממילא יתעלה גם הצומח שהוא למעלה מהדומם.

ובריאית גוף, והן אינן זהות של שני דברים, הן אינן באותו אופן ובאותה מידה.

העלאת ניצוצות

ואמנם, מה שגופו היה דומם דוקא. עכשיו יש פה שאלה אחרת; עד עכשיו הוא הסביר מדוע האדם לא היה יכול להיברא בגוף ונפש יחד - משום שהגוף והנפש האנושיים אינם הוויה אחת, הם שני דברים נבדלים, ולכן בכל אופן שהם נבראים הן שתי הוויות שצריכות צירוף. השאלה האחרת היא: מדוע הוא היה צריך להיברא דומם? מדוע לא יִבְרָא האדם בגדר של צומח? מדוע נפש החיים צריכה להיות מוענקת לעפר מן האדמה, ולא, נניח, לאיזו גורילה? מדוע לא יעניק הקב"ה את נשמת האדם לאיזה יצור אחר? מדוע האדם צריך להיברא דווקא עפר מן האדמה?

הוא, כי היות - כאן אנחנו מגיעים לצד האחר של האדם, עד לקצהו העליון - כי הנה ידוע דהאדם הוא תכלית הבריאה, והיינו, להיות הוא מעלה הניצוצות שנפלו בדומם, צומח, חי.

האדם הוא זה שתפקידו להעלות; הוא "תכלית הבריאה" במובן שיש לו תפקיד

שימוש לצורכי תצוגה - וברגע שזה מתחיל, שם מתחיל להיות אדם.

ההגדרה הזו היא קשורה לאותו עניין; כמה שאנחנו יכולים למצוא אדם, בכל מקום שהוא, אנחנו כבר מוצאים בו את הצד הזה. זה לא משנה כמה הוא פרימטיבי, אם הוא מדבר או איננו מדבר, ומה הוא חושב על העולם ומלואו - אבל הוא כולל בתוכו את העניין הזה שהוא מהותו כאדם.

צריך להדגיש שאנחנו איננו מדברים על הנפש האלוקית, על מהותו של האדם כיצור שהוא מַדְמָה לעליון, שבזה ידובר הלאה - אלא אנחנו מדברים כעת על האדם כאדם, האדם כהוויה. ממה נובע ועל מה עומד הצד הזה של היותו באיזשהו מובן "צלם אלוקים". הוא אומר שהיא עומדת על חלק מהדברים שאינם מהותו, שאינם נגזרים מתוך גופו. ברגע שאני מוצא את הדבר שאיננו נגזר מתוך הגוף ושימושי הגוף - שם אני מתחיל לראות את המהות של האדם.

לכן נפשו של האדם צריכה להיברא, משום שהיא איננה זהה לנפש החיה, היא צריכה בריאה בפני עצמה. יש בריאת נפש

הכיכר לחם - ועכשיו הלחם הזה מתפלל; אמנם לא בתורת לחם, אבל הוא עכשיו מתפלל, עכשיו הלחם הזה יושב ולומד תורה. הלחם הזה או הבגד הזה נעשה עכשיו משהו לגמרי אחר. זו בעצם ההגדרה של העלאת הניצוצות. הדבר החומרי הזה, הוא עכשיו, בפועל, עושה פעולה לגמרי אחרת, ולכן הוא מועלה לדרגה אחרת של מציאות.

הוא מסביר מדוע האדם צריך להיברא מלמטה: ועל דרך משל, כשצריכים להגביה איזה דבר מן הארץ על ידי כלי ההגבהה הנקרא ליווע"ר (בזמנו לא הייתה לזה מילה בעברית, עכשיו קוראים לזה מנוף), כשאני רוצה להרים משהו על ידי איזה מנוף - צריכים לאחוז בחלקים התחתונים שבו דוקא. אם אני רוצה להעלות איזשהו דבר, להרים אותו - אני מכניס את הקצה של המנוף בחלק התחתון שלו ועל ידי זה אני מעלה אותו. כמו בהגבהת כותלי בית, שצריכים להתחיל להגביה הקורה התחתון דוקא, ואז ממילא יוגבהו גם העליונים הימנו. מה שאין כן אם היה מתחיל מאמצע הכותל - לא היה מגביה התחתונים. ההגבהה יכולה להיות רק כשאני מתחיל להרים את הדברים מלמטה.

אז, כמו כן, נשמת האדם נתלבשה בגוף, שמבחינת "דומם", היותר תחתון מכולם, ויעלה אותו - וממילא יתעלה גם הצומח שהוא למעלה מהדומם. לפי זה, אם האדם הוא המנוף של הבריאה - כך הוא מגדיר אותו - הוא זה שיכול להעלות את הדברים. משום ששאר הדברים שבעולם, באשר הם דברים, ולא אדם - אינם יכולים

בתוך הבריאה. במובן הזה (וזה קשור בכלל לתפיסת עולם ולתפיסת כל מהותו של העולם) הבריאה, העולם, בלי אדם - הוא שאלה בלי תשובה; הוא מציאות שהיא בעצמה - מבוק, שאין לו שום פתרון. מציאותו של האדם היא הפתרון האפשרי למציאות של העולם.

איך האדם מעלה את הניצוצות? על ידי שנטפלים לצרכיו, לחם לאכול, ובגד ללבוש - והוא, יש בו דעת לעבוד את ה'. לכן האדם נזקק לכל העולם. הוא מסביר את הזדקקותו של האדם, את העובדה שהאדם איננו מה שנקרא "יצור יסודי" בתוך המערכת הביולוגית - אלא יצור שהוא בסופר-סטרוקטורה, הוא נבנה על גבי כך וכך יצורים אחרים, ואין לו קיום ללא יצורים אחרים.

ביסודו של דבר, העשב איננו זקוק לאדם - לא באופן ישיר ולא באופן עקיף - והוא ממשיך להתקיים בין אם יש אדם או אין אדם. האדם זקוק, בצורה ישירה או עקיפה, לכך וכך מיני עשבים. קיומו של האדם הוא קיום תלותי, אבל התלות הזו היא זו שמביאה את האדם לתקן את המציאות של העולם; משום שלו האדם היה "אוטרקי" במובן הכלכלי, לו היה מושלם בתוך עצמו - מה יש לו עם העולם? כך הוא נזקק לעולם, ועל ידי שהוא נזקק לעולם הוא מושך את העולם למעלה, משום שהוא מעלה את כל הדברים.

כמו שהוא מגדיר את זה: כשהאדם אוכל לחם, הוא מעלה את הלחם. אם להגיד את זה בצורה פנטסטית - קודם הייתה כיכר לחם, והיה אדם; עכשיו האדם אכל את

ועל שם זה נקרא מדבר, מלשון "ידבר עמים", כלומר שהוא המנהיג את כולם, בהיותו מעלה אותם על ידי עבודתו.

והנה, נשמת אדם דווקא, יען היותו בחינת מדבר הגבוה שכולם, יתלבש בדומם דוקא ולא בצומח. כי צומח רחוק מבחינת מדבר, רק לבחינת החי הוא סמוך כנזכר לעיל, שהם בחינת וא"ו, ובחינת ה"א עילאה דשם הוי"ה הסמוכה לוא"ו. אבל בחינת מדבר הוא יו"ד וקוצו של יו"ד שלמעלה מעלה מן הוא"ו, אלא בבחינת ה"א תתאה שהוא מקור בחינת דומם הוא מתלבש, כי נעוץ תחילתו בסופן דוקא.

והענין, דכתיב: "בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה". ושמים וארץ הם רוחניות וגשמיות, שהם דרך כלל דומם וצומח, כי הדומם הוא הגשם היותר אחרון, והצומח יש בו איזה רוחניות, ולמעלה היינו זעיר ונוקבא,

קרוב לוודאי גם שמדבר נקרא מדבר משום שהוא המקום שבו מוליכים את הצאן לרעות. אגב, זה כנראה ההבדל בין "מדבר", למשל, ל"ציה וישימון" - מפני שמדבר הוא מה שקוראים לו בשפות אחרות "סטפה", זאת אומרת - לא שטח שומם גמור, אלא שטח שיש בו מרעה. זו בדיוק ההגדרה של מדבר והיא נכונה בכל מקום במקרא - מדבר הוא המקום שבו דוברים, כלומר, מוליכים את הצאן.

האדם נקרא מדבר מפני שהוא לא רק הדובר של העולם - הוא המוליך, המנהיג של העולם. אם לקחת דימוי אחר, הוא הקטר של העולם. כל העולם עומד על הוויות נייחות, והאדם הוא זה שמוליך אותם, הוא ההווה הניידת בתוך המציאות.

נעוץ תחילתו בסופן

והנה, נשמת אדם דווקא, יען היותו בחינת "מדבר" הגבוה שכולם - יתלבש ב"דומם" דוקא, ולא ב"צומח". כי "צומח" רחוק

לזוז מן המעגל של הוויות; יש להם הווה מסוימת, מוגדרת, והם הולכים בתוך המעגל הזה ועושים מה שעושים במעגל, אבל הם אינם יכולים לעלות.

האדם הוא המנוף שמעלה את העולם. כדי להיות מנוף, האדם צריך להתחיל מן החלק הנמוך ביותר, ולכן הוא מתחיל עפר מן האדמה; ההווה שלו מתחילה מן ההווה הפחותה והגולמית ביותר - הוא לא נברא אפילו אבן יקרה, אלא הוא נברא דווקא עפר מן האדמה - כדי שהוא יוכל להתחיל להרים את כל המציאות כולה.

ועל שם זה הוא נקרא מדבר - עכשיו הוא מסביר את מדבר באופן אחר: מלשון "ידבר עמים" (תהילים מז, ד). כלומר, הוא מפרש "ידבר" כלומר, שהוא המנהיג את כולם, בהיותו מעלה אותם על ידי עבודתו. כאן הוא נכנס לשורש של ד.ב.ר. במשמעות של "להוביל".

יש לנו שימוש אחד בעניין הזה, שהוא שימוש מאוד ברור - במילה "דוברה"; דוברה היא דבר שמובל על גבי המים, הולך על גבי המים, ולכן הוא נקרא דוברה.

מה שקוראים לו "סוף מעשה", יחד עם זה שהוא תחילת המחשבה; הוא כולל בתוכו את שני הצדדים של הקצה, את הקצה הראשון והקצה האחרון, את תחילת הרעיון עם סיום המעשה - זה הכל נכלל במושג האחד הזה של תכלית, שכולל את שני הדברים כאחד.

והענין, דכתיב: "ה' בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה" (משלי ג, יט). ושמים וארץ - הם רוחניות וגשמיות, שהם דרך כלל: "דומם" ו"צומח", להשוואה של שמים וארץ או להשוואה של רוחני וגשמי, יש דרגות, כמו שאני עושה הבחנה בין מעלה ומטה, שהיא הבחנה יחסית (אני יכול לומר שבכל דבר יש מעלה ומטה ולא משנה כמו הוא נמוך וכמה הוא גבוה) - באותו אופן אני יכול לומר שבכל הדברים אני יכול לחלק את החלוקה הזו בין השמים וארץ, בין הרוחני והגשמי; ואם אני רוצה לחלק אפילו בין הדומם והצומח - אני יכול לומר שהדומם הוא הארץ והצומח הוא השמיים.

מדוע? כי ה"דומם" הוא הגשם היותר אחרון. אין לנו דבר יותר גשמי מאשר דומם. וה"צומח" יש בו איזה רוחניות. יש בו איזה רוחניות משום שיש בו כוח לגדול, יש בו עוד כמה וכמה דברים אחרים שהם הכוח שלגבי דומם הוא בחינה של שמיים.

ולמעלה היינו, אם אנחנו לא מדברים במדרגה הזו אלא במדרגות של מעלה, הוא מה שנקרא על דרך הסוד - זעיר ונוקבא. מה שנקרא: המידות והדבור, המידות והאותיות, הרגשות והאותיות.

מבחינת "מַדְבֵּר", רק לבחינת ה"חי" הוא סמוך, כנזכר לעיל - עכשיו אנחנו חוזרים לאותה נקודה שהוא התחיל בה ולא המשיך אותה - שדומם, צומח, חי ומדבר הם כנגד ארבע אותיות של שם הוי"ה. לפי זה, אם אנחנו מתחילים מן הסוף - יש ה"א תחתונה, שהיא בחינת "דומם", הוא"ו היא בחינת "צומח", הה"א השניה מלמטה היא בחינת "חי", והי"ד היא בחינת "מַדְבֵּר". שהם בחינת וא"ו ובחינת ה"א עילאה דשם הוי"ה, הסמוכה לוא"ו.

אבל בחינת מַדְבֵּר הוא יו"ד ויותר מזה - הוא קוצו של יו"ד, שלמעלה מעלה מן הוא"ו. ביו"ד יש מה שהוא קורא לו "קוצו של יו"ד", שהוא בעצם אותו חלק, אותו דבר, שאיננו האדם, אפילו בנפשו - אלא האדם בנשמתו. אותו חלק שהוא החלק האלוקי שבו. חלק אלוקה ממעל שישנו בתוך האדם, אלא שהוא איננו מופיע בו בהתגלות, אלא רק בצורה של תג - זהו הקוצו של יו"ד; שהוא בעצם הדבר שנמצא למעלה מן היו"ד.

והיו"ד איננו יכול להתחבר עם האותיות הללו, אלא, הוא מתחבר דווקא בבחינת ה"א תתאה שהוא מקור בחינת "דומם" הוא מתלבש.

כי נעוץ תחילתן בסופן דוקא. כאן אנחנו חוזרים למעגל אחר. יש צירוף של סופן ותחילתן, להתחלה ולסוף יש קשר מהות אחד עם השני. אם לקחת את השפה העברית, יש מילה שאני חושב שכוללת בתוכה את שתי המשמעויות האלה - המילה "תכלית". מפני שבעצם המושג והמילה הזאת: מבטאת בדיוק את ה"נעוץ סופן בתחילתן", את הקצה ואת ההתחלה;

שהמידות נקראות צומח, שיש בהם קטנות וגדלות. אבל האותיות הם בחינת דומם, שאין בהם גידול. והנה, השמים עם היותם נעלים במדרגה, הוא כוננם בתבונה שלמטה מהחכמה, ובחכמה – יסד ארץ, שלמטה במדרגה משמים. ולכאורה נהפוך הוא! אבל העניין מטעם הנזכר לעיל, כי היא הנותנת: שבחינת המידות מקבלים מהבינה, שמהתבוננות מתפעל הוא בחינת חי וצומח. מה שאין כן החכמה היא למעלה מערך זה, אבל בה יסד ארץ, משום דנעוץ תחילתן בסופם.

עליון - היה צריך להיות שהתבונה, שהיא נמוכה מן החכמה, תהיה במדרגה נמוכה יותר, והחכמה שהיא למעלה יותר תהיה שייכת למדרגה עליונה. בכל זאת יש צירוף כזה, מדוע?

אבל העניין, מטעם הנזכר לעיל, כי היא הנותנת. עכשיו הוא מצרף פה את כל הדימויים למין צורה אחידה.

שבחינת המידות מקבלים מהבינה, המידות והרגשות, מקבלים דווקא מבחינת הבינה ולא מבחינת החכמה - שמהתבוננות מתפעל. הרי החכמה היא ההכרה הטהורה, שהיא בבחינה של פסיביות, של קליטת מושג, קליטת דבר - הדבר, הרעיון, האידיאה. התבונה היא המשחק בתוך האידיאה, הפיתוח שבה, הגידול שלה. רגשות אינם יכולים לקבל מן החכמה, אלא הם יכולים לקבל - ואנחנו רואים שהם מקבלים - מן התבונה, מן הבינה.

כמו שרואים, שההתבוננות בדבר היא זו שיוצרת רגש, שהרי רגש נוצר (וזה לא משנה, הוא לא נכנס עכשיו לכל התהליך של ההיווצרות) אבל באופן מובהק הרגש גדל וניזון מההתבוננות, שההתבוננות הזו היא לאו דווקא בהכרח ההתבוננות האינטלקטואלית, אבל היא התבוננות. כדי שתהיה לי איזושהי אמוציה כלפי דבר,

שהמידות נקראות "צומח", שיש בהם קטנות וגדלות. אבל האותיות הם בחינת "דומם", שאין בהם גידול. המילה, האות - היא דבר סטטי, והוא נשאר כמות שהוא. לרגש יש עליות וירידות, למידה יש מעלה ומטה - הוא יכול להיות בקטנות, הוא יכול להיות בגדלות, הוא יכול להופיע, להשתנות מאופן לאופן, מדרגה לדרגה. זהו העניין של המידה, שהיא הדבר שצומח, ולכן יש לה קטנות וגדלות, ואפשר לראות אותה - איך היא צומחת, איך היא גובהת, אבל היא קיימת. לעומת זאת, האות, המילה - היא דבר, היא חומר, חומר גשמי.

בספר יצירה, כשהוא מדבר על האותיות הוא קורא להן אבנים, כשהוא מדבר על האותיות שיוצרות מילים הוא מדבר על איך שהאבנים בונות בתים, האות והמילה הם בעצם דוממים. בתוכן, יש - יכול להיות - רגש, דבר; אבל האות נשארת כשלעצמה.

והנה, השמים - עם היותם נעלים במדרגה - הוא כוננם בתבונה, שלמטה מהחכמה. ובחכמה - יסד ארץ, שלמטה במדרגה משמים. ולכאורה נהפוך הוא? לפי זה, הביטוי ש"ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה" לכאורה היה צריך להיות להיפך - השמים הם דבר רוחני, הם דבר יותר

הסוד של האות. הוא אומר שסוד האות, סוד המילה, בעצם שייך לדרגה הרבה יותר גבוהה של שכל מאשר סוד הרגש.

זאת אומרת, למרות שהאותיות והמילים הם דוממים, כלים - יצירתם של המילים היא בעצם אחד מן הסודות הכי גדולים של המציאות שלנו. כמו שהזכרתי בעניין שהאדם, שהוא היצור בדרגה העליונה ביותר של השכל - מוגדר דווקא בהיותו מְדַבֵּר. הגדרתו של האדם היא לא התבונה, ה"סאפיינס", הגדרתו של האדם הוא: "היצור שיוצר סמלים", היצור שיכול ליצור סימבולים.

יכולתו של האדם ליצור סימבולים, זאת היא בעצם דרגתו העליונה ביותר, אף על פי שהסימבולים הללו כשלעצמם הם הוויות מתות. זאת אומרת, נוצר דבר, וזה לא משנה אם זהו מילה, מושג או מספר - כל אלה הם הוויות בלי שום חיים, אין להם חיים לעצמם, אין להם תנועה לעצמם - אבל יסודם ושורשם הוא בדרגה גבוהה מאוד, ששייכת למה שקוראים לו - ראשית נקודת החכמה. זה שייך בעצם לדרגה הגבוהה ביותר של ההכרה; היכולת הזו ליצור את הסמל, ליצור את המילה.

באותו מאמר הוא מדבר על זה, הוא אומר - מדוע לתינוק לוקח זמן עד שהוא לומד לדבר? זה ברור שלתינוק יש אמוציות הרבה לפני שיש לו מילים, למרות שמילים הם לכאורה דברים הרבה פחות נעלים - עם כל זה יצירתה של המילה היא דרגה יותר גבוהה מאשר יצירתו של רגש. לכן בעלי חיים יכולים שיהיו להם אמוציות, אבל הם אינם יכולים ליצור מילים. מפני

אני צריך לחשוב עליו, בצורה כזו או בצורה אחרת. הוא צריך להיות בדימיון שלי, הוא צריך להיות במחשבה שלי, אני צריך לטפל בו, לפרק אותו, לבנות אותו, להרכיב אותו - ועל ידי זה, נוצרת איזשהי אמוציה. כאשר יש רק הכרה, ההכרה בלבד איננה יוצרת אמוציה - היא דורשת התבוננות, כדי שאחר כך תוכל להיווצר אמוציה, וכדי שהאמוציה תוכל לגדול.

בעצם, מצד אחר, כל עיקרה של השיטה של חב"ד, כשיטה - היא השיטה שהתבוננות יוצרת אמוציה, וכיוון שלגבי ההתבוננות יש לי שליטה מסוימת - אני יכול ליצור אותה, אני יכול לחשוב על נושאים מסוימים וברגע שאני חושב על נושאים מסוג מסוים, אני יכול גם ליצור אמוציה בתוכי. מה שאין כן כאשר אינני עושה אותה, אז היא איננה יכולה להיבנות.

הוא בחינת מה שהוא קרא לו: חי וצומח. בחלוקה של אותיות של שם הוי"ה, הבינה היא בחינת ה"א והמידות הם בחינת וא"ו - ה"ה הראשונה היא בינה והוא"ו הן המידות - כפי החלוקה הזו שהוא עשה זהו החי והצומח, שיש ביניהם קשר.

מה שאין כן החכמה היא למעלה מערך זה, ולכן היא לא יכולה ליצור קשר עם האמוציה, אבל בה יסד ארץ, משום דנעוץ תחילתן בסופם. אני רק רוצה לנגוע פה בנקודה אחת, שהיא כתובה במאמר, בקצה של התניא (אגרת הקודש ה) - "ויעש דוד שם" (שמואל ב, ח, יג), הוא מדבר שם קצת על (כל העניין הזה, בשלמות באמת הוא נושא להרבה דיבור, הוא לא נגמר שם) על הסוד של המילה,

ולכן, היה גוף אדם מתחילה דומם דווקא, ולא כשאר בעלי חיים, שנתהווה גופם מבחינת צומח מבתחילתם, ולא היה דומם. מה שאין כן אדם הראשון, דכתיב ביה: "גלמי ראו עיניך", בחינת גולם ודומם, ואחר כך: "ויפח". לפי שנשמתו מבחינת חכמה עילאה, "ובחכמה יסד ארץ".

ובזה יובן מה שכתוב בבריאת האדם "וייצר ה' אלוקים", בשני שמות. כי להיות התחברות נפשו וגופו, מדבר ודומם, הרחוקים זה מזה בערך יותר מריחוק הגוף מהנפש שבשאר כל בעלי חיים, כנ"ל שצומח וחי סמוכים יחד, מה שאין כן הדומם עם המדבר, שרחוקים זה מזה מהקצה אל הקצה. ולכן כדי שיתחברו יחד, הוא על ידי שני שמות.

יותר רחוק מאשר כשהוא הולך ברגל. אז העניין הזה של המילה, האות, היא פה יסוד שורש של הדברים.

ובזה יובן מה שכתוב בבריאת האדם: "וייצר ה' אלוקים" - בשני שמות. בבריאת האדם נאמר: "וייצר ה' אלוקים את האדם עפר מן האדמה" (בראשית שם), כי להיות התחברות נפשו וגופו, מדבר ודומם, הרחוקים זה מזה בערך יותר מריחוק הגוף מהנפש שבשאר כל בעלי חיים כנ"ל, כמו שהוא הזכיר קודם שצומח וחי סמוכים יחד, מה שאין כן הדומם עם המדבר, שרחוקים זה מזה מהקצה אל הקצה ולכן כדי שיתחברו יחד - הוא על ידי שני שמות. הצירוף של שני השמות הוא בעצם הצירוף של הוויות האדם - "הוי"ה אלוקים". אלוקים הוא השם של הטבע, הוא השם של הבריאה, כל מעשה הבריאה הראשון מדבר ב"אלוקים". הוא מאמר הבריאה של מציאות העולם כהווה אחת. ואחר כך - הוי"ה, שהוא ההווה שמעבר, שמתקשרת לזה. הצירוף הזה, בריאתו של האדם כרוכה בפרדוקס של "נעוץ תחילתן בסופן", שיוצר אחר כך את האדם דווקא בהוויתו המוגדרת, המצורפת, של חומר וגוף ביחד. הצירוף הזה יחד דורש את

שהקשר הזה שייך דווקא למהות העליונה, מהות הוי"ד, מהות השורש.

עכשיו שאנחנו חוזרים שוב אלא הקצה המעגל - ולכן, היה גוף אדם מתחילה דומם דווקא, ולא כשאר בעלי חיים, שנתהווה גופם מבחינת צומח מבתחילתם, ולא היה דומם. מה שאין כן אדם הראשון, דכתיב ביה: "גלמי ראו עיניך" (תהלים קלט, טז), בחינת גולם ודומם - ואחר כך: "ויפח באפיו נשמת חיים" (בראשית ב, ז). לפי שנשמתו מבחינת חכמה עילאה ובחכמה יסד ארץ. זאת אומרת, הארץ-הדומם נוצר ממשוהו עליון ביותר. אגב, זה אולי מקביל לפרדוקסים שאומרים שיצירתו של החומר היא פלא הבריאה; דווקא יצירתו של החומר באשר הוא חומר, ולא היצירה של הרוח. במקומות אחרים הוא מדבר גם על השאלה מהיכן בא הכוח העצום הזה של המילה. המילה שהיא לא רק הנושא-הכלי, של הדבר ושל הרעיון, אלא המילה היא בעצמה מנשאה או מוליכה את הרעיון. במאמר אחר, הוא אומר שהמילים נקראות סוסים, והסוס אולי איננו יכול לעשות הרבה דברים לעצמו, אבל כאשר האדם רוכב על סוס הוא יכול להגיע הרבה

נשמה, הנשמה הזו איננה יכולה להתייחס אל הדבר הנמוך ביותר של המציאות אלא על ידי פרדוקס. הנשמה איננה יכולה להידבר עם הדרגות הגבוהות יותר, אלא דווקא עם הדרגה הגולמית ביותר היא יכולה ליצור את הקשר. זהו העניין הזה של "ה' בחכמה יסד ארץ", זה מה שנקרא בתרגום הקבלי של זה בזוהר (חלק ג רנו): "אבא יסד ברתא" - מבחינת חכמה נוצרת המלכות. הקשר הזה של נעוץ תחילתן בסופן הוא דווקא הקשר הזה שיוצר את מהות ודמות האדם.

העניין הזה של "ה' אלוקים", "וייצר" עם שני יו"דים ביצירה שלו, וזו הבריאה של האדם.

הוא הסביר פה מדוע נוצר האדם עפר מן האדמה, יש כאן בעצם סיכום כפול; מצד אחד האדם נוצר עפר כדי שהוא יוכל להיות קשור למדרגה התחתונה ביותר של המציאות, וכך הוא יכול לגרור אחריו את כל המציאות כולה, משום שבעלייתו הוא מעלה את כל המציאות. כדי שהוא יוכל להעלות את המציאות הוא נוצר מתחתיתה של המציאות - מן העפר, ולא מאיזושהי הוויה מיוחדת אחרת. מאידך, היותו עפר קשורה דווקא לכך שיש פה

גיליון שבועי עם ביאורי חסידות של הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל, שנודע במהלך השנים בשל פירושו לתלמוד, היה גם מורה לחסידות. סגנונו הקולח, ישיר והפשוט, מבקש לבאר את תורת החסידות העמוקה באופן נהיר ורלוונטי מתמיד. במשך כשישים שנה מסר הרב שיעור שבועי בחסידות, "חוגי חן למשנת חב"ד", אשר עסק בספרי היסוד של תורת חב"ד.

בגיליונות השבועיים מובאים ביאורים על ספרי 'תורה אור' ו-'ליקוטי תורה', שהם קבצי מאמרי חסידות מעמיקים מאת ר' שניאור זלמן מליאדי - בעל התניא ומייסד חסידות חב"ד - על פי סדר פרשות השבוע. בשיחה חיה ובחן, מבאר הרב את מושגי היסוד והשקפתה של החסידות, ומכניס את פנימיותם של המאמרים אל תוך עולמם ונפשם של הלומדים. השיעורים והגיליונות מכוונים להאיר ולעורר את השומעים לחיות התלהבות וכנות בעבודת ה'; לתפילה, התמסרות ודבקות בקב"ה.

נשמח לתרומה עבור
המשך הפצת הגיליונות!
תרומה מומלצת: ₪ 2

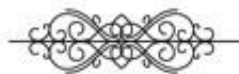

לקבלת גיליון
שבועי דיגיטלי

המעוניין לקבל את הגיליון בכל שבוע, מודפס או דיגיטלי, מוזמן ליצור קשר:

TalmideiHarav@gmail.com | 055-663-1275

מרכז שטיינזלץ
למד את עמי

